Váradi Krisztián

Kisebbségi magyar iskolák nyelvi tájképe a háborús Ukrajnában

Krisztián Váradi
The Linguistic Landscape of Minority Hungarian Schools in Wartime Ukraine
Keywords: bottom-up and top-down language use; schoolscape; Transcarpathia; bilingualism; minority Hungarian schools; language policy

DOI: https://doi.org/10.61795/fssr.v28y2026i3.06

A tanulmány célja a kárpátaljai Beregszász városában működő kisebbségi magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképének vizsgálata a háborús Ukrajna nyelvpolitikai és társadalmi környezetében. A kutatás során hat intézményből összesen 1233 nyelvitájkép-elemet gyűjtöttem össze, amelyeket kvantitatív és kvalitatív elemzés céljából tizenhárom kategóriába soroltam. Az elemzés a bottom-up és top-down nyelvitájkép-elemek megkülönböztetésére, valamint az állami és a magánfenntartású intézmények összehasonlítására épült. Az eredmények azt mutatják, hogy a magyar nyelv erőteljesebben van jelen a vizsgált kisebbségi iskolák bottom-up nyelvi tájképében, míg a top-down szférában elsősorban az ukrán–magyar kétnyelvűség dominál. További különbség figyelhető meg az állami és a magán oktatási intézmények között: az állami iskolákban csaknem kétszer nagyobb volt az ukrán egynyelvű feliratok aránya, mint a magánintézményekben, míg a kétnyelvű jelzések aránya a magánintézményekben volt kétszer magasabb. A magyar egynyelvű kiírások reprezentációja ugyanakkor mindkét intézménytípusban hasonlóan alakult. Az eredmények arra utalnak, hogy a kisebbségi magyar nyelv elsősorban az informálisabb, közösségileg formált vizuális térben őrzi domináns szerepét, míg a hivatalosabb szférában a kétnyelvűség válik meghatározóvá.

1. Bevezetés

Az iskolai nyelvi tájkép (angolul *schoolscape*) az egyes nyelvek használatát vizsgálja az oktatási intézmények fizikai és társas környezetében, ahol az úgynevezett „rejtett tan-

terv" szimbolikus tartalma közvetítődik a tanulók felé. (Brown 2005, 79. p.) A rejtett tanterv fogalmával már az 1970-es és 1980-as években is foglalkoztak a kutatók. Cohen (1970) például arra világított rá, hogy az iskolák az egységes nemzeti öntudat kialakításának eszközei, amely elsősorban a szimbolikus jelentéssel bíró vizuális elemek reprezentációja révén valósul meg. Később Johnson (1980, 176–177. p.) ugyanezt figyelte meg egy amerikai iskolában, ahol az osztálytermi dekorációk, a nemzeti szimbólumok és a tantermek materiális környezete egyaránt a nacionalizmus érzésének erősítését szolgálták, szemben a helyi szociokulturális értékek és hagyományok ápolásával. Brown (2012, 295–296. p.) észtországi kontextusban vizsgálta a võro nyelv revitalizációját a posztszovjet oktatáspolitikai változások tükrében, és arra a következtetésre jutott, hogy a regionális nyelvek megjelenése az iskolák nyelvi tájképében többek között a tanárok, a szülők és a közigazgatási szervek támogatásától is függ. A regionális identitást kifejező elemek megjelenhetnek az iskolák logójában, nevében, történelmi hátterében, a kanonizált kisebbségi írók és költők portréiban, valamint a különböző kézműves nyelvitájkép-elemekben, amelyek hozzájárulnak az adott kisebbségi csoport fennmaradásához. (Tódor–Vančo 2024, 10. p.)

Az iskolai nyelvitájkép-elemek több funkciót is betölthetnek. Míg egyes elemek pusztán informatívak, és a tananyag elsajátítását, valamint az oktatási folyamat menedzselését szolgálják, addig mások szimbolikus jellegűek, és az egyes nemzetiségek kultúráját, illetve a többségi vagy kisebbségi nyelvek presztízsét növelik. Emellett vannak olyan nyelvitájkép-jelzések is, amelyek mindkét kategóriába besorolhatók. (Gorter–Cenoz 2015) Egy másik megközelítés szerint a nyelvek reprezentativitását az alapján kell vizsgálni az oktatási intézményekben, hogy mennyire szabályozott az egyes jelzések nyelvi háttere. Ez alapján megkülönböztetünk alulról felfelé irányuló (*bottom-up*) jelzéseket, amelyek informálisak, és általában a diákok készítik őket, valamint felülről lefelé ható (*top-down*) nyelvitájkép-elemeket, amelyek formálisak, és magasabb presztízsű szereplők készítik őket, például a helyi önkormányzat, az iskola vezetősége vagy az oktatók. (Ben-Rafael et al. 2006; Shohamy 2006, 121–123. p.)

A többnyelvű jelzéseken található szövegek elhelyezkedésének elemzése révén mélyebb betekintést nyerhetünk egy ország vagy régió nyelvpolitikai törekvéseibe, valamint az egyes nyelvek egymáshoz viszonyított hierarchiájába. A többnyelvű régiókban általában az államnyelv kerül domináns pozícióba, vagyis a jelzések felső vagy bal oldali részére, míg a kisebbségi nyelvek a többségi nyelvű szövegek alatt vagy azoktól jobbra, rendszerint kisebb betűmérettel szerepelnek. (Wedin 2021, 154. p.) A nyelvitájkép-jelzések dokumentálásán túl az adatok értelmezését gyakran segítik a tanárokkal vagy az iskolaigazgatóval készült interjúk is, mivel ők a nyelvi tájkép gyakorlati alakítói. (Laihonen–Szabó 2017, 123. p.) Az iskolák kiemelt szerepet töltenek be a gyermekek nyelvi szocializációjában, valamint hatást gyakorolnak a fiatalok nyelvi és kulturális értékítéleteire, ezért különösen fontos annak vizsgálata, hogy milyen elvek mentén oszlik meg az egyes nyelvek reprezentációja a vizuális térben. (Bartha et al. 2013)

Magyarországi viszonylatban a legtöbb kutatás nyelvpedagógiai irányultságú: főként az idegen nyelvek oktatására, valamint a sztenderd nyelvváltozat és a nyelvjárások megjelenésére összpontosít. Ezzel szemben a határon túli régiókban a figyelem inkább a nyelvpolitikai háttérre terelődik, amelyet a kisebbségi iskolákban az államnyelv, a kisebbségi anyanyelv és az egyes idegen nyelvek viszonya alapján vizsgálnak a kutatók. (Istók et al. 2024, 239. p.)

2. Kisebbségi magyar iskolai nyelvitájkép-kutatások

Határon túli viszonylatban a legtöbb iskolai nyelvitájkép-vizsgálatot Erdélyben, a Felvidéken és Kárpátalján végezték. (Váradi 2025a, 96. p.) Erdélyi viszonylatban a román állami címer kötelező osztálytermi kihelyezése, valamint az egyházi szimbólumok megjelenítése bír kiemelt jelentőséggel. (Laihonen 2023, 47. p.) Emellett fontos szerepet kap a kétnyelvű iskolai nyelvi tájképek elemzése is, mivel azokban a közigazgatási egységekben, ahol a kisebbségek aránya eléri a 20%-ot, kötelező az adott kisebbség nyelvén is feltüntetni minden nyilvános információt az iskolákban és azok honlapjain. (Varga–Toró 2020, 46–47. p.) Szlovákiában nemcsak a szlovák nemzeti címert, hanem a himnuszt és az alkotmány preambulumát is kötelező kihelyezni minden iskolában. Azokban az állami iskolákban, ahol a magyar nemzeti szimbólumok használata nem engedélyezett, a pedagógusok igyekeznek olyan szemléltetőket beszerezni, amelyeken jelen vannak a kisebbségi nemzet jelképei. Ilyen például a magyar ábécét bemutató táblázat, ahol a *Z* betűt a *zászló* szó és a piros-fehér-zöld nemzeti jelkép szemlélteti. (Laihonen–Szabó 2017, 134–135. p.) Ukrajnában hasonló rejtett eszközökkel igyekeznek átadni a magyar nemzeti öntudatot a diákoknak, amelyet az állami iskolákban a nemzeti történelem nagyjainak portréi és mellszobrai, valamint egyéb kulturális elemek, például egy kopjafa, egy székelykapu vagy egy nemzeti színűre festett *Osztálysarok* felirat szolgálnak. (Váradi 2025b, 7–11. p.)

Laihonen és Tódor (2015) egy székelyföldi magyar iskola nyelvi tájképében szintén találtak a lokális identitást erősítő dekorációkat és elemeket, például egy székelykaput az iskola bejáratánál. Tíz évvel később megismételték a kutatást, dokumentálva a közösség nyelvi vitalitásában és az iskolai nyelvi tájképben bekövetkező változásokat, amelyek a helyi értékek megerősödését és a marginális kulturális elemek újbóli felszínre kerülését mutatták, ezzel is hangsúlyozva a schoolscape longitudinális megközelítésének fontosságát. (Tódor–Laihonen 2026) Biró (2016) négy romániai iskola nyelvi tájképének elemzése révén arra a következtetésre jutott, hogy az alulról felfelé irányuló jelzéseken a magyar nyelv, míg a felülről lefelé ható jelzéseken a román államnyelv volt domináns. Hasonló jellegű eltérés volt megfigyelhető a kárpátaljai magyar nyelvű felsőoktatás központját jelentő II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nyelvi tájképében is, ahol a bottom-up jelzések inkább magyar egynyelvűek, míg a top-down jelzések magyar–ukrán kétnyelvűek voltak. (Váradi et al. 2024, 189. p.) A Felvidéken is

hasonló eredmények születtek, mivel az iskolai faliújságokban magyar feliratok és nemzeti jelképek voltak megfigyelhetők. (Lőrincz 2021)

A fizikai környezet vizsgálata mellett az utóbbi években egyre inkább teret nyert a virtuális iskolai nyelvi tájkép vizsgálata is. Míg a magyarországi iskolák virtuális nyelvi tájképére a magyar egynyelvűség jellemző, a szlovákiai magyar oktatási intézmények weboldalaira inkább a magyar dominanciájú kétnyelvűség. (Lőrincz et al. 2021) A kárpátaljai magyar egyházi fenntartású iskolák weboldalainak és Facebook-oldalainak elemzése szintén a magyar nyelv dominanciáját mutatta, mivel a legtöbb információ vagy csak magyarul, vagy alárendelt pozícióban ukránul is elérhető volt, ez azonban elsősorban a nem állami iskolákra vonatkozik. (Karmacsi–Mészár 2024) Az egyházak által működtetett iskolák szimbolikus terében erőteljesebben jelen van a magyar nyelv, mivel az állami intézményekhez képest nagyobb szabadságot élveznek. (Puskás 2018, 331–332. p.) Hasonlóan, a magánintézmények közösségimédia-oldalain és hivatalos honlapjain is megfigyelhető, hogy a kevésbé hivatalos felületeken a magyar nyelv dominál, míg a híreket és az oktatási anyagokat két vagy három nyelven, általában magyarul, ukránul és angolul publikálják. (Váradi–Parapatics 2025, 19–20. p.) Az állami iskolák weboldalain ezzel szemben nagyon ritkán találkozhatunk a magyar nyelvvel, amelynek egyik leggyakoribb oka, hogy az iskolák nem aknázzák ki a rendelkezésükre álló nyelvhasználati jogokat. (Veres 2024)

3. Történelmi és jogszabályi háttér

Kárpátalja Ukrajna nyugati részén fekvő, etnikailag heterogén régió, ahol a többnyelvűségnek évszázados hagyománya van. Ez nagyrészt annak tudható be, hogy az 1920-as trianoni békeszerződést követően többször is megváltozott a területen használt nyelvek státusza. A Csehszlovák Köztársaság részeként (1919–1939) a „csehszlovák", a Magyar Királysághoz történt rövid idejű visszacsatolás időszakában (1939–1944) a magyar, a szovjet korszakban (1944–1991) az orosz és az ukrán, majd a független Ukrajna 1991-es kikiáltását követően csak az ukrán nyelv funkcionált hivatalos államnyelvként. (Csernicskó et al. 2020a, 27. p.) Emellett Ukrajnában a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatása folyamatosan biztosított volt, amit tovább erősített a 2012-es nyelvtörvény,[1] mivel helyi szinten hivatalos státuszra emelt minden olyan nyelvet, amelynek anyanyelvi beszélőinek aránya az adott területen elérte a 10%-ot.

Ezt követően azonban számos olyan történelmi esemény zajlott le, amelyek alapjaiban változtatták meg az állami jogalkotást és a nemzeti kisebbségekhez való viszonyulást. 2013 novembere és 2014 februárja között a Méltóság Forradalma eredménye-

1 Ukrajna 2012. évi törvénye „Az állami nyelvpolitika alapelveiről". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17

ként lemondatták a Viktor Janukovics vezette oroszbarát kormányt. Nem sokkal ezután Oroszország annektálta a Krím-félszigetet, szakadár államként kikiáltották a Donyecki és a Luhanszki Népköztársaságot, valamint elhúzódó fegyveres konfliktus bontakozott ki Kelet-Ukrajnában, amely végül a 2022. február 24-én megindított orosz invázióhoz vezetett. (lásd Katchanovski 2026) Ezzel párhuzamosan az országban folyamatosan fogadtak el olyan törvényeket, amelyek korlátozták a kisebbségek anyanyelvhasználathoz és anyanyelvi oktatáshoz való jogait. Ilyen volt például a 2017-es oktatási törvény[2] és a 2019-es államnyelvi törvény,[3] amelyek az ukrán államnyelv kizárólagos használatát írták elő a nyilvános nyelvhasználati színtereken, és gyakorlatilag megszüntették a kisebbségi nyelvű oktatást Ukrajnában. (Csernicskó et al. 2020b) Mindez oda vezetett, hogy 2021-től megszűntek az orosz tannyelvű iskolák, a magyar oktatási intézményekben pedig a tantárgyak egyre nagyobb hányadát kellett ukrán nyelven oktatni. (Csernicskó et al. 2023, 32. p.)

A kisebbségi oktatás helyzete a 2022-es nemzeti kisebbségi törvény,[4] valamint a 2023-ban elfogadott törvénymódosítások[5] nyomán némileg javult, részben az Európai Unióhoz való közeledés és az integrációs törekvések eredményeként. (Tóth 2024) A jelenleg hatályos jogszabályok értelmében azok a nemzeti kisebbségek, amelyek anyanyelve az Európai Unió hivatalos nyelvei közé tartozik, megtarthatják az anyanyelvi oktatáshoz való jogukat. Kivételt képeznek ugyanakkor az ukrán nyelv, ukrán irodalom, Ukrajna történelme és a honvédelem tantárgyak, amelyeket kötelezően államnyelven kell oktatni. (Váradi 2025b, 3. p.) Emellett a magán felsőoktatási intézmények is visszakapták a tannyelv szabad megválasztásának jogát, azzal a feltétellel, hogy az ukrán államnyelv oktatását külön tantárgyként biztosítják. (Váradi–Parapatics 2025, 5. p.)

A nyelvi tájképet illetően korábban az úgynevezett „10%-os küszöb" volt érvényben, vagyis amennyiben egy nemzeti kisebbségi nyelv beszélőinek aránya egy adott település lakosságán belül elérte a 10%-ot, akkor az ukrán államnyelvű felirat alatt vagy attól jobbra fel lehetett tüntetni az intézmények nevét és egyéb információkat az adott kisebbségi nyelven is. (Karmacsi 2018, 176. p.) A 2019-es államnyelvi törvény következtében azonban ez megváltozott, mígnem a 2023-as törvénymódosítások újból lehetővé tették a kisebbségi nyelv törvényileg biztosított használatát azokon a települése-

2 Ukrajna 2017. évi törvénye „Az oktatásról". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

3 Ukrajna 2019. évi törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról". https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/2704-19

4 Ukrajna 2022. évi törvénye „Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről)". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20

5 Ukrajna 2023. évi törvénye „Ukrajna egyes törvényeinek módosításáról az Európa Tanács és annak szervei által a nemzeti kisebbségek (közösségek) jogainak egyes területeit illetően tett szakértői véleményének figyelembevételével kapcsolatosan". https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/3504-20

ken, ahol a nemzeti kisebbségek „hagyományosan élnek", és a népesség „jelentős részét" alkotják. (Fedinec 2023; Váradi 2025b, 3. p.) E lehetőséget ugyanakkor ahhoz a feltételhez kötötték, hogy az adott községi vagy városi tanács jóváhagyja a kisebbségi nyelvű feliratok megjelenítését, így a többnyelvű feliratok alkalmazása a magyar kisebbség által lakott településeken lényegében a képviselő-testület jogszabályi tájékozottságától és nemzetiségi összetételétől függ. A jogszabályok nem kellően pontos kritériumait a 2025 decemberében közzétett településlista[6] konkretizálta, amelyen a jelen vizsgálat helyszínéül szolgáló Beregszász városa is szerepel mint a magyar kisebbség által tradicionálisan és jelentős lélekszámban lakott település.

4. A kutatás bemutatása

A kutatás célja, hogy betekintést nyújtson a kárpátaljai Beregszász városában működő kisebbségi magyar iskolák helyzetébe az immár több mint négy éve zajló orosz–ukrán háború árnyékában. Az adatgyűjtés 2025 májusa és 2026 márciusa között zajlott összesen hat oktatási-nevelési intézményben, amelyek között állami és magánintézmények egyaránt szerepeltek, és az óvodától a felsőoktatásig minden oktatási szint képviseltette magát (lásd 1. táblázat). A kutatási helyszínek kiválasztásánál ezért két fő szempont érvényesült: az intézmények oktatási szintje és fenntartói típusa.

1. táblázat. A vizsgált oktatási intézmények jellemzői

Intézménynév	Rövid név	Oktatási szint	Finanszírozási forma
P. Frangepán Katalin Gimnázium Beregszászi Bázisóvodája	PFKG	óvoda	magán
Beregszászi Kossuth Lajos Líceum	BKLL	középfokú oktatás	állami
Beregszászi Bethlen Gábor Líceum	BBGL	középfokú oktatás	állami
Beregszászi Egán Ede Szakképzési Centrum	EESZC	középfokú oktatás	magán
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Felsőfokú Szakképzési Intézete	FSZI	középfokú oktatás	magán
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem	KME	felsőoktatás	magán

6 Azon települések jegyzéke, amelyekben hagyományosan Ukrajna nemzeti kisebbségeihez (közösségeihez) tartozó személyek élnek, illetve amelyekben e személyek a lakosság jelentős részét képezik. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-2025-п

A kutatás két feltevésre épül. Az első szerint a magyar mint kisebbségi nyelv elsősorban az alulról felfelé irányuló, bottom-up típusú jelzéseken dominál, míg a top-down szférára inkább az ukrán államnyelv használata, valamint az ukrán–magyar kétnyelvűség jelenléte jellemző. A második hipotézis szerint a magán oktatási intézmények nagyobb szabadságot élveznek nyelvhasználatuk alakításában, ezért ezekben a magyar kisebbségi nyelv hangsúlyosabb szerepet kap, és jelenléte a top-down elemek szintjén is markánsabban figyelhető meg.

Összesen 1233 nyelvitájkép-elemet adatoltam a hat intézményben. Ezeket tizenhárom kategóriába soroltam a bottom-up szinttől (diákok készítményei) a top-down szintig (intézményi névtáblák), továbbá a rajtuk megfigyelhető nyelvek alapján is csoportosítottam őket (lásd 2. táblázat). Az összes adatolt schoolscape-jelzés megtekinthető a Google Drive-on,[7] a kutatás átláthatóságának biztosítása érdekében.

2. táblázat. Az adatolt nyelvitájkép-elemek csoportosítása

Kategóriák	A schoolscape-elemeken megjelenő nyelvek									Összesen
	HU	UA	EN	DE	HU–UA	HU–EN	HU–DE	UA–EN	HU–UA–EN	
Diákok készítményei	68	6	7	–	–	5	–	1	–	**87**
Tablókollázsok	87	1	1	–	1	4	–	–	–	**94**
Dekorációk	62	23	7	–	38	3	–	1	2	**136**
Emléktáblák és szobrok	20	–	–	–	2	1	–	–	–	**23**
Hirdetmények	76	20	2	–	33	2	–	1	–	**134**
Osztálysarkok	35	4	–	–	24	–	–	–	–	**63**
Informatív kiírások	75	71	1	–	73	2	–	5	3	**230**
Szemléltetők	40	70	15	2	14	–	13	–	–	**154**
Teremnévtáblák	7	7	1	–	117	–	–	–	–	**132**
Háborús jelzések	2	27	–	–	12	–	–	1	–	**42**
Oktatási dokumentumok	23	25	2	–	38	–	–	–	2	**90**
Nemzeti szimbólumok	4	18	–	–	11	–	–	–	–	**33**
Intézményi névtáblák	–	1	–	–	11	–	–	–	3	**15**
Összesen	**499**	**273**	**36**	**2**	**374**	**17**	**13**	**9**	**10**	**1233**

7 https://drive.google.com/drive/folders/1Zbe_p1-QsSFIMkIcGUAchisRbYmguMjk?usp=sharing

Fontos hangsúlyozni, hogy a kapott eredmények nem általánosíthatók, mivel a vizsgálat nem terjedt ki Beregszász város valamennyi oktatási-nevelési intézményére. Emellett az adatok némileg torzíthatják az összképet, mivel az állami és a magánintézmények nyelvi tájképének megoszlását együtt mutatom be. Feltételezhető, hogy amennyiben kizárólag magán-, illetve kizárólag állami intézményeket vizsgálnék, az egy- és kétnyelvű jelzések aránya eltérő képet mutatna.

5. Iskolai nyelvitájkép-elemzés

5.1. Diákok készítményei

Az oktatási intézmények leginkább bottom-up jellegű elemei közé a diákok által létrehozott poszterek, plakátok, rajzok, hímzések, firkák és egyéb dekoratív alkotások tartoznak (lásd 1. ábra). Összesen 87 elem sorolható ebbe a kategóriába, amelyek közül 68 volt magyar egynyelvű (78,2%). Ez egyértelműen jelzi a magyar nyelv dominanciáját a diákok által létrehozott nyelvitájkép-elemeken.

1. ábra. A diákok magyardomináns készítményei

Mivel a vizsgált iskolákban a tanulók döntő többsége magyar anyanyelvű volt, saját alkotásaikat is elsősorban ezen a nyelven készítették el. A BKLL-ben és a BBGL-ben ez leginkább a magyar nyelvű plakátokon volt megfigyelhető, amelyek a költészet napja

alkalmából a magyar irodalom nagyjai előtt tisztelegtek, vagy magyar nemzeti ünnepeknek állítottak emléket, például az 1956-os forradalomnak. A diákok magyar kulturális identitását jelzi, hogy a BBGL-ben kárpátaljai magyar templomokat ábrázoló hímzések is szerepeltek a falakon, amelyeket az ott tanulók készítettek. Az FSZI-ben a diákok már számítógéppel szerkesztett plakátokat készítettek a nemzetközi π-nap és Bolyai János születésnapja alkalmából, szintén magyar nyelven. A KME hallgatói magyar nyelvű terepgyakorlati beszámolókat és a turizmushoz kapcsolódó plakátokat hoztak létre.

Az ukrán államnyelv önállóan mindössze a gyűjtött jelzések 6,9%-án jelent meg. Ezek ukrán nyelvű könyvbeszámolókat, egy Tarasz Sevcsenko-verset, egy Ukrajna egységét hangsúlyozó posztert, valamint a visivánkát, azaz az ukrán népviselet egyik jellegzetes darabját bemutató plakátot foglaltak magukban. Feltűnő továbbá, hogy ez az egyetlen kategória, amelyben a magyar–ukrán kétnyelvűség egyetlen jelzésen sem fordult elő. A diákok tehát egyértelműen elkülönítik anyanyelvüket és az ahhoz kapcsolódó kulturális hátteret a többségi kultúrától és az államnyelvtől.

Az angol nyelv valamivel gyakrabban fordult elő: összesen a diákok készítményeinek 8%-án volt jelen, főként az FSZI és a KME hallgatói körében. Ezek az elemek általában nemzetközi ünnepekhez és hagyományokhoz kapcsolódtak, például a Föld napjához, a halloweenhez, a nemzetközi π-naphoz, valamint a brit teafogyasztási szokásokhoz. Emellett öt alkalommal magyar–angol kétnyelvű nyelvitájkép-elem is előfordult, ami szintén arra utal, hogy a magyar anyanyelvű diákokhoz közelebb áll az angol nyelv, mint az ukrán. Ez részben azzal magyarázható, hogy az ukrán nyelv oktatása számos problémával küzd, mivel a legtöbb kisebbségi iskolában nem idegen nyelvként tanítják, mint az angolt, hanem anyanyelvként. (Csernicskó 2010, 95–99. p.; Váradi 2023, 110. p.)

5.2. Tablókollázsok

A tablókollázsok szintén az iskolai nyelvi tájkép alulról felfelé szerveződő részét képezik, mivel nem vonatkozik rájuk külső szabályozás, így a diákok szabadon dönthetnek a tablók nyelvéről, valamint a rajtuk megjelenő idézetekről és kulturális szimbólumokról. Ennek fényében nem meglepő, hogy az adatolt 94 tablókollázs 92,6%-a magyar egynyelvű volt.

Az ettől eltérő nyelvű elemek minden esetben a KME Filológia Tanszékének végzősei körében voltak megfigyelhetők. Az ukrán nyelv és irodalom szakos hallgatók egy esetben ukrán egynyelvű, illetve ukrán–magyar kétnyelvű tablót készítettek, míg az angol nyelv és irodalom szakos végzősök néhány esetben angol–magyar kétnyelvű tablókollázst választottak (lásd 2. ábra). A KME Filológia Tanszékén megfigyelhető nyelvi diverzitás valószínűleg azzal függ össze, hogy az ott tanuló hallgatók különböző nyelvű képzésekben vesznek részt, így a tablók nyelve részben saját szakjuk nyelvi sajátosságait is tükrözi.

2. ábra. Magyar nyelvű tablókollázsok

A magyar kulturális identitás abban is tükröződött, hogy a tablókon szereplő idézetek többsége olyan magyar költőktől származott, mint Arany János, Szabó Lőrinc, Kölcsey Ferenc, Juhász Gyula és Ady Endre. Ritkább esetekben külföldi írók és költők idézetei is megjelentek, magyar fordításban. Néhány tablón magyar kulturális motívumok is feltűntek, például Kossuth Lajosnak, az egyik elemzett iskola névadójának portréja, vagy a magyar trikolór színeivel díszített keret.

A tablókollázsok ezért nem pusztán dekoratív vagy emlékező funkcióval bírnak, hanem szimbolikus jelentéssel is, mivel a végzős tanulók és hallgatók közösségének nyelvi és kulturális önreprezentációjának látványos hordozói. A tablókollázsok nyelvi képe így világosan mutatja, hogy az iskolai nyelvi tájképen belül az alulról szerveződő, diákok által alakított elemek jóval nagyobb mértékben őrzik a magyar nyelvi és kulturális karaktert, mint a felülről szabályozott kategóriák.

5.3. Dekorációk

A dekorációk szintén a bottom-up szférához tartoznak, ebben a kategóriában azonban a korábbiakhoz képest már erőteljesebben tükröződik a nyelvi változatosság. A 136 adatolt elem között legnagyobb arányban a magyar egynyelvű jelzések képviseltették magukat (45,6%), de az ukrán egynyelvű (16,9%) és a magyar–ukrán kétnyelvű (27,9%) nyelvitájkép-elemek is számottevő arányban voltak jelen. Emellett kisebb mértékben angol egynyelvű, ukrán–angol és magyar–angol kétnyelvű, valamint magyar–ukrán–angol háromnyelvű dekorációk is előfordultak.

A magyar nyelvű dekorációk dominanciája többek között azzal magyarázható, hogy a kisebbségi iskolák rejtett tantervében minden rendelkezésre álló eszközzel igyekeznek ápolni a tanulók anyanyelvi identitását. (Váradi 2025b, 13. p.) Ide sorolhatók például a magyar könyveket ábrázoló falfestmények, az óvodákban megjelenő, magyar hagyományokat bemutató „életfa”, a magyar tudósok életrajzát összefoglaló faliplakátok, a házi áldást és bibliai idézeteket tartalmazó táblák és szőttesek, valamint a kár-

pátaljai magyar többségű települések fotói, pecsétjei és történelmi címerei. A magyar–ukrán kétnyelvű dekoratív elemek elsősorban a KME falain belül kerültek előtérbe, például kétnyelvű képaláírások, ásványbemutatók, falfestmények, illetve magyar és ukrán nyelvű könyveket tartalmazó könyvespolcok formájában. Ennek fő oka, hogy a KME hallgatói között egyaránt megtalálhatók magyar és ukrán anyanyelvűek is, ezért az egyetem vezetősége nagyobb hangsúlyt fektet a kétnyelvűség támogatására és a befogadó légkör megteremtésére. Ennek egyik szemléletes példája a 3. ábrán is látható falfestmény, amely egy emberalakot ábrázol, közepén egy szívvel, benne az „Itt a helyed” felirattal magyar és ukrán nyelven (lásd 3. ábra).

Az ukrán egynyelvű dekorációk szinte kivétel nélkül az ukrán történelemhez vagy kultúrához kapcsolódtak: leggyakrabban ukrán írók, költők és történelmi személyiségek portréi, ukrán népviseletbe öltöztetett figurák rajzai, Ukrajna egységét hangsúlyozó poszterek, valamint Tarasz Sevcsenko arcképe jelent meg rajtuk. Ugyanakkor magyar írókat és történelmi személyeket ábrázoló portrék is megtalálhatók voltak, mivel ezek szintén hozzájárulnak a kisebbségi közösségek nemzeti identitásának fenntartásához. (Tódor–Vančo 2024, 10. p.)

3. ábra. Magyar, ukrán és kétnyelvű dekorációk

A dekorációk mint identitásformáló eszközök a bottom-up nyelvi tájképen keresztül járulnak hozzá ahhoz, hogy az ukrán állam ideológiai nyomása ellenére is fennmaradjon a magyar kisebbségi iskolákban tanulók nemzeti identitása. Ezek az elemek általában szorosan kapcsolódnak az adott iskola identitásához is, például az intézmények

névadóinak portréi és mellszobrai, valamint a tőlük származó idézetek révén. A KME sportcentrumában megtalálhatók az Aranycsapat fotói, a lépcsőkön és az intézmények belső falain pedig helyenként magyar nyelvű, kedves üzenetek fogadják a tanulókat, biztosítva ezzel, hogy folyamatosan kapcsolatba kerüljenek a magyar kultúrával és nyelvvel. Az ukrán egynyelvű dekorációk ezzel szemben a legtöbb esetben az ukrán szaknyelvi tantermekre, illetve a KME esetében az Ukrán Tanszéki Csoport termeire korlátozódtak, vagyis használatuk jobban behatárolt, és közvetlen identitásformáló hatásuk elsősorban az ukránnyelv-órákra terjed ki.

5.4. Emléktáblák és szobrok

Az emléktáblák és szobrok az alulról felfelé ható nyelvi tájkép némileg hivatalosabb részét képezik, ugyanakkor ebben a kategóriában is a magyar kultúrához és történelemhez kapcsolódó elemek domináltak. A 23 dokumentált nyelvitájkép-elem közül 20 (87%) volt magyar egynyelvű (lásd 4. ábra), és ezek vagy az egységes magyar történelem és kultúra nagyjainak állítottak emléket (például Kossuth Lajosnak, Bethlen Gábornak, II. Rákóczi Ferencnek és Hunyadi Jánosnak), vagy a kárpátaljai magyarság neves tudósai és pedagógusai előtt tisztelegtek, mint például Polónyi Károly és Polónyi Jolán festőművészek, Terebesi Viktor és Karádi László egykori pedagógusok, valamint dr. Soós Kálmán történész és egykori rektor. A szobrok mellett általában magyar trikolór színű szalaggal ellátott koszorúk voltak elhelyezve, ami tovább hangsúlyozta magyar kulturális gyökereiket és a neves magyar elődök előtti tiszteletadást.

4. ábra. Magyar emléktáblák és szobrok az iskolákban

Kétnyelvű emléktáblákról azokban az esetekben beszélhetünk, amikor ezt életrajzi adatok indokolták. Milton Friedman beregszászi gyökerekkel rendelkező amerikai közgazdász volt, ezért magyar–angol kétnyelvű tábla tiszteleg emléke előtt. Zupkó József pedig amellett, hogy testnevelő tanárként dolgozott, Ukrajna érdemes kézilabdaedzője is volt, ezért magyar–ukrán kétnyelvű emléktáblát kapott.

5.5. Hirdetmények

A hirdetmények között megkülönböztethetünk intézményen belüli és intézményen kívüli hirdetményeket attól függően, hogy az adott intézmény valamely belső részlege helyez el felhívásokat (például felvételi plakátokat), vagy valamilyen külső vállalkozás, illetve szervezet népszerűsít egy eseményt vagy álláslehetőséget. Mivel ezek a jelzések már bizonyos mértékig szabályozottak, és elhelyezésüket az intézmény vezetőségének is engedélyeznie kell, átmenetet képeznek a bottom-up és a top-down szféra között. Ennek ellenére a hirdetmények között továbbra is a magyar nyelv dominált, mivel az adatolt 134 nyelvitájkép-elem 56,7%-a magyar egynyelvű volt, míg az ukrán nyelvű hirdetmények aránya 14,9%, a magyar–ukrán kétnyelvűeké pedig 24,6% volt. Fontos azonban megjegyezni, hogy a hirdetmények a nyelvi tájkép gyorsan változó részét képezik, ezért teljes bizonyossággal nem állapítható meg, hogy az egynyelvű hirdetmények korábban nem két külön nyelvű plakát formájában, egymás mellett vagy alatt voltak-e kifüggesztve.

A legtöbb hirdetményt a KME területén adatoltam, ahol a különböző tanszéki csoportok számos rendezvényt szerveztek. Általánosságban az volt megfigyelhető, hogy a Magyar Tanszéki Csoport rendezvényeinek hirdetményei csak magyar nyelvűek, az Ukrán Tanszéki Csoportéi ukrán nyelvűek, az Angol Tanszéki Csoportéi pedig magyar egynyelvűek vagy magyar–angol kétnyelvűek voltak. Ezáltal már az eseményfelhívások alapján is megállapítható volt, hogy az adott rendezvény milyen nyelven fog zajlani. Ugyanez volt érvényes a külső álláshirdetésekre is, amelyek nyelvezete attól függően változott, hogy az ideális jelentkezőktől mely nyelvek ismeretét várták el.

Jól bevett gyakorlat a hirdetési plakátok kétnyelvű elkészítése, amelyet két technikával valósítanak meg: vagy egy plakáton tüntetnek fel magyarul és ukránul minden információt, vagy külön plakátot készítenek a két nyelven, és ezeket rendszerint egymás mellé vagy egymás alá helyezik el (lásd 5. ábra). Ezeket nevezi Reh (2004, 8–10. p.) duplikáló többnyelvű jelzéseknek, amelyek tudomásul veszik a társadalmi többnyelvűség jelenlétét az adott területen vagy intézményben. A kétnyelvű felhívások esetében a nyelvek hierarchiája többnyire esetleges volt, mivel véletlenszerűen dőlt el, hogy melyik nyelv szerepelt domináns, illetve alárendelt pozícióban.

5. ábra. Kétnyelvű hirdetmények

A hirdetményekre tehát többnyire a magyar egynyelvűség volt jellemző, ugyanakkor a szervezett formában megtervezett kétnyelvű plakátok száma is jelentősnek bizonyult. Ez elsősorban a felsőoktatásban volt megfigyelhető, a folyosókon elhelyezett hirdetőtáblákon, míg a középfokú oktatási intézményekben az ehhez hasonló hirdetési felületek általában hiányoztak.

5.6. Osztálysarkok

Az osztálysarkok elsősorban a középfokú oktatási intézményekben voltak jelen, és számos különböző dokumentumtípus képezte a részüket: oklevelek, csengőrendek, órarendek, osztálytermi szabályok, dekoratív elemek és névsorok. Mivel ezek többnyire nem hivatalos oktatási dokumentumok voltak, a magyar egynyelvű (55,6%) és a magyar–ukrán kétnyelvű (38,1%) elemek domináltak. Ukrán egynyelvű elemből mindössze négy fordult elő, ami a teljes adatolt anyag 6,3%-át tette ki.

Ezekben az esetekben a kétnyelvűség nem úgy nyilvánult meg, mint a hirdetményeknél, vagyis a legtöbbször nem ugyanaz az információ szerepelt ukránul és magyarul egymás mellett vagy alatt. Leggyakrabban az volt megfigyelhető, hogy a dokumentumok főcíme vagy maga az *Osztálysarok* felirat volt kétnyelvű, miközben a hirdetőtáblára kifüggesztett iratok vagy csak magyar, vagy csak ukrán nyelvűek voltak. Például az osztálytermi szabályok magyarul voltak feltüntetve, de maga a *Szabályaink* felirat ukránul is megjelent (*Правила класу*), így ez a nyelvitájkép-elem már kétnyelvűnek számított, jóllehet a domináns szövegek magyar nyelvűek voltak (lásd 6. ábra). A kétnyelvűség tehát inkább szimbolikus jellegű volt, miközben a legtöbb tartalom magyar nyelven szerepelt. Ezt nevezi Reh (2004, 10–11. p.) töredékes vagy részleges többnyelvűségnek. Az egyetlen kivételt a különböző olvasósarkok, tematikus sarkok, játszósarkok és

pihenősarkok megnevezései jelentették, mivel ezek szinte mindig magyar–ukrán kétnyelvűek voltak.

6. ábra. Az osztálysarkok nyelvi sokszínűsége

Ettől függetlenül az osztálysarkokra összességében a magyar nyelv dominanciája volt jellemző. Az oklevelek és emléklapok szinte mindig kizárólag magyar nyelvűek voltak, és valamilyen magyar kulturális rendezvényhez kapcsolódtak, például az 1956-os forradalom előtt tisztelgő plakátkészítő versenyhez, a magyar népmese vetélkedőhöz, a magyar kultúra napjára szervezett *Ismerd meg a hungarikumokat!* programhoz vagy a *Petőfi 200* videóversenyhez. Ezeken a nyelvitájkép-elemeken magyar nemzeti és kulturális szimbólumok is megjelentek. Az elemzett óvodában szintén magyar nyelven voltak kiírva a gyermekek viselkedésére vonatkozó szabályok, a napirend, a névsor és a foglalkozások rendje.

Különösen érdekesek voltak azok a diákrajzok, amelyeken a magyar és az ukrán zászló egymás mellett jelent meg, néhol egy szív vagy egy fehér békegalamb kíséretében (lásd 6. ábra), ezzel is a népek közötti békés együttélést szemléltetve. A szimbolikus funkciójú elemek tehát főképp a magyar identitás erősítését, valamint egyes esetekben a magyar–ukrán együttélés bemutatását szolgálták Kárpátalján. Az informatív funkciót betöltő elemek (például az órarendek, a csengőrendek és az osztálytermi szabályok) szintén főként magyar nyelvűek voltak, de ukránul is előfordultak, mivel az oktatási dokumentumok már a nyelvi tájkép top-down részéhez is kapcsolódnak.

5.7. Informatív kiírások

Az informatív kiírások kategóriája volt a legnépesebb, összesen 230 nyelvitájkép-elem tartozott ide. A magyar (32,6%), az ukrán (30,9%) és a magyar–ukrán kétnyelvű (31,7%) kiírások aránya megközelítőleg azonos volt. E kategóriában egyaránt előfordultak állandó és ideiglenes jelzések is. (Biró 2016, 118–119. p.) Állandó elemek voltak például az iskolák felújítását támogató szervezeteknek emléket állító köszönőtáblák, a könyvtári jelzések, az iskolai étkezdékhez vezető utat mutató táblák, a vészhelyzetekhez kapcsolódó biztonsági előírások és menekülési tervek, valamint a kijáratot, a bejáratot és a liftet jelző táblák. Ideiglenes kiírásnak tekinthetők a kollégiumi szobák névsorai, az étkezdei menük, a könyvtár ideiglenes zárva tartására figyelmeztető jelzések, valamint a sportversenyekhez, tanulmányi vetélkedőkhöz vagy tananyagbemutatókhoz kapcsolódó időszakos feliratok.

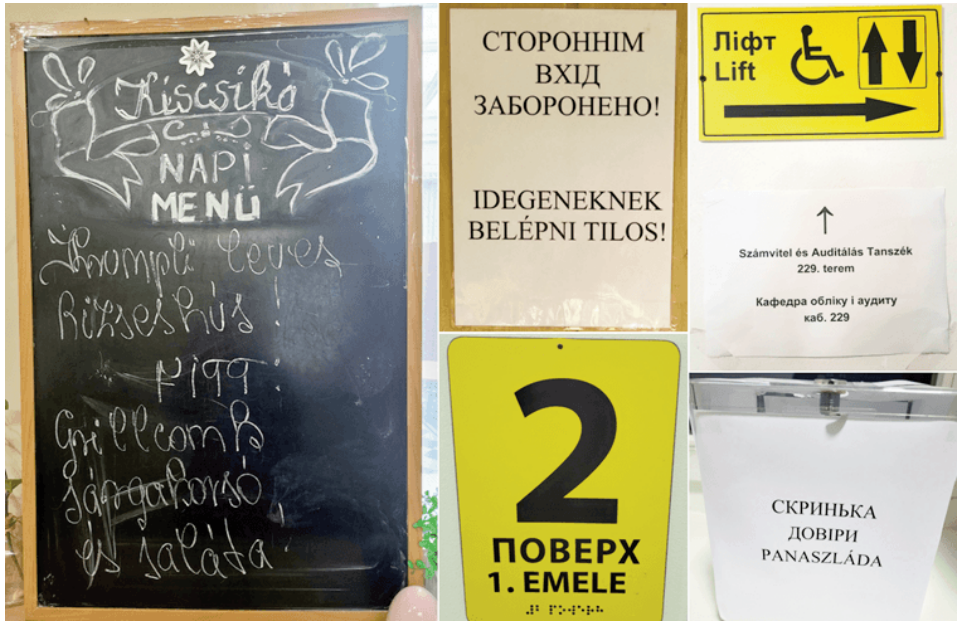
Az informatív kiírások sajátossága, hogy ezek az elemek közvetlenül befolyásolják az intézményen belüli tájékozódást, a mindennapi eligazodást és az információhoz való hozzáférést, így nyelvi szempontból különösen nagy funkcionális jelentőséggel bírnak. Pozitívumként értékelhető, hogy ebben a kategóriában a kétnyelvűség sokkal erőteljesebben tükröződött, mint a korábbiaknál (lásd 7. ábra), ugyanakkor az egynyelvű jelzések aránya továbbra is magas maradt mind magyar, mind ukrán nyelven. A kétnyelvű jelzések főként a BKLL, a PFKG, az FSZI és a KME intézményeiben voltak megfigyelhetők. Különösen a KME esetében volt érzékelhető a tudatos kétnyelvű információátadásra való törekvés, mivel itt az ukrán egynyelvű elemek többnyire csak a tűzesetekkel kapcsolatos jelzésekre, az Ukrajnában vásárolt fertőtlenítő- és nyomtatóberendezések feliratára, valamint a tanulmányi osztályon használt szerződésmintákra korlátozódtak. A kevésbé hivatalos jelzések, például a váltócipő használatát előíró tábla és az étkezdei menük, viszont csak magyar nyelvűek voltak, ezzel is szemléltetve a magyar és az ukrán nyelv használata közötti funkcionális különbségeket.

A formálisabb, intézményileg szabályozott vagy külső előírásokhoz kötődő jelzések esetében gyakrabban jelent meg az ukrán nyelv, míg a helyben készített, kevésbé hivatalos, a mindennapi belső kommunikációt szolgáló kiírások között nagyobb arányban fordultak elő magyar egynyelvű elemek. Ez arra enged következtetni, hogy az ukrán nyelv elsősorban a hivatalos, adminisztratív és biztonsági kommunikáció nyelveként van jelen, míg a magyar inkább az intézmény belső, közösségi és informális működéséhez kapcsolódó szférákban őrzi erősebb pozícióját.

A nyelvek használatát és megjelenését illetően a többi intézményben kevésbé volt érzékelhető valamiféle egységes irányelv vagy vezérfonal. Az, hogy egyes kiírások egy- vagy kétnyelvűek voltak, többnyire esetlegesnek tűnt. Az állami intézményekben a menekülési tervek egységesen csak ukrán nyelvűek voltak, a KME-n viszont általában kétnyelvűek. A tűzesetekkel és a tűzjelzőkkel kapcsolatos feliratok mindenhol kizárólag ukránul voltak elérhetők, ami vészhelyzet esetén a magyar anyanyelvű diákok nem

megfelelő szintű tájékozottságához vezethet. Ilyen szempontból tehát több kétnyelvű feliratra lenne szükség az iskolákban, ezzel biztosítva a nyelvi akadálymentességet a tanárok, a diákok és az esetleges vendégek számára. Ez azért is különösen fontos, mert az angol nyelvű feliratok csupán a kijáratok és az illemhelyiségek megnevezésére korlátozódtak, és ezek is csak a KME és a BKLL esetében fordultak elő.

7. ábra. Informatív kiírások

Az újabb építésű intézményekben, mint amilyen a PFKG is, már nemcsak magyar és ukrán nyelvű, hanem Braille-írással ellátott feliratok is jelzik a ki- és bejáratokat, valamint az illemhelyiségeket. Ez arra mutat rá, hogy az akadálymentesítés kérdése nem csupán nyelvi, hanem tágabb hozzáférhetőségi szempontból is egyre nagyobb jelentőséget kap az intézményi terek kialakításában. A többnyelvű és multimodális információközlés együttes jelenléte ezért az inkluzív iskolai környezet egyik fontos ismérvének tekinthető.

5.8. Szemléltetők

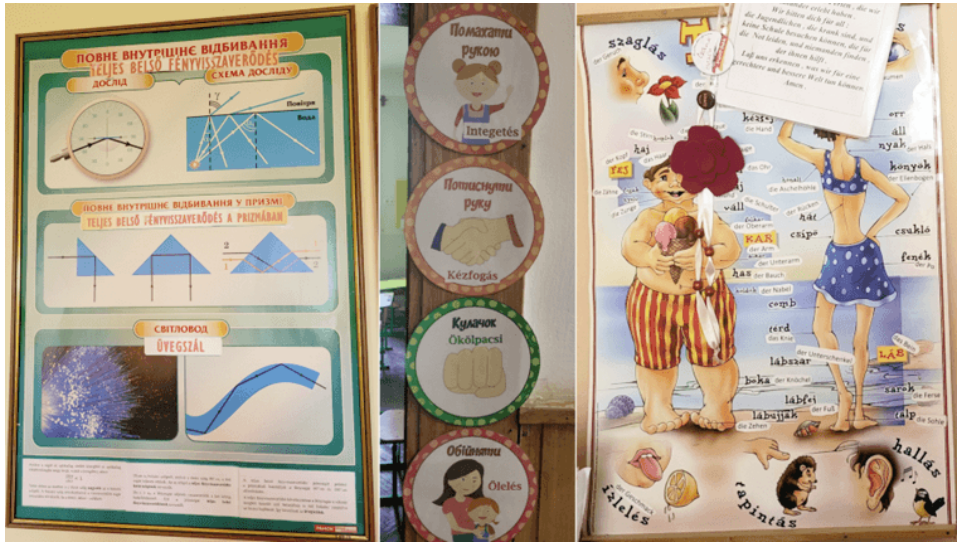
Az oktatási-nevelési célú szemléltetők többnyire már a felülről lefelé szabályozott nyelvitájkép-elemek közé tartoznak, ezért nem meglepő, hogy az adatolt 154 szemléltető 45,5%-a ukrán egynyelvű volt, míg a magyar nyelvűek aránya 26%, az angol nyelvűeké pedig 9,7% volt. A magyar–ukrán kétnyelvű szemléltetők előfordulása ennél is alacso-

nyabb volt (9,1%), amely szinte megegyezik a BBGL német nyelvi szaktantermében adatolt magyar–német kétnyelvű szemléltetők arányával (8,4%).

A szemléltetők nyelvi jellemzői tantárgyanként is eltéréseket mutattak. A természettudományos tantárgyakhoz kapcsolódó segédanyagok esetében gyakrabban fordultak elő ukrán nyelvű szemléltetők, ami részben azzal magyarázható, hogy ezek az anyagok jellemzően ilyen formában érhetők el kereskedelmi forgalomban Ukrajnában. Az idegen nyelvi órákhoz kapcsolódó szemléltetők esetében ugyanakkor természetes módon jelentek meg a célnyelvi, például angol vagy német nyelvű elemek, míg a magyar nyelvhez és irodalomhoz, illetve az alsóbb évfolyamok oktatásához inkább magyar nyelvű segédanyagok társultak. A szemléltetők esetében tehát az ukrán nyelv dominanciája nem minden tantárgyban és oktatási helyzetben érvényesült azonos módon, hanem az adott tantárgyhoz kötődő nyelvi sajátosságokkal is összefüggött.

Az eredmények azt mutatják, hogy több kétnyelvű szemléltetőre lenne szükség a kárpátaljai magyar iskolákban, főként magyar–ukrán és magyar–angol irányban. Az előbbiből minden tantárgyhoz egységesen kellene létrehozni új segédanyagokat, az utóbbiból pedig elsősorban az angol mint idegen nyelv tanításához kapcsolódó szemléltető anyagokat, mivel ezek jelenleg szinte kizárólag angol egynyelvűek voltak. Különösen az FSZI-ben és a BBGL-ben volt megfigyelhető, hogy a tanárok saját kezűleg készítettek kétnyelvű szemléltetőket fizikából és német nyelvből (lásd 8. ábra), de a kétnyelvű elemek aránya így is meglepően alacsony maradt.

8. ábra. A tanárok által készített kétnyelvű szemléltetők

Emellett egynyelvű magyar szemléltetőkre is szükség van a kárpátaljai magyar iskolákban, mivel a legtöbb szemléltetőanyag csak ukrán nyelven érhető el. Ennek több oka is van. Az ukrán nyelvű plakátokat például könnyen meg lehet vásárolni vagy rendelni Ukrajnában és a Beregszásszal szomszédos városokban, míg a magyar nyelvű szemléltetőkhöz jóval nehezebb hozzájutni. Emellett gyakran különbség van az ukrajnai és a magyarországi tantervek között is, ami megnehezíti a magyarországi szemléltetők közvetlen használatát. (Váradi 2025b, 6. p.) E tényezők következtében az iskolák vagy ukrajnai szemléltetőket vásárolnak, vagy a tanárok saját kezűleg készítenek új segédanyagokat.

Bár a szemléltetők többsége inkább top-down jellegű elemnek tekinthető, a tanárok által saját kezűleg készített szemléltetők bizonyos esetekben átmenetet képeznek a top-down és a bottom-up kategóriák között, hiszen intézményi oktatási célt szolgálnak, ugyanakkor létrehozásuk alulról szerveződő pedagógusi kezdeményezés eredménye. Ez különösen jól megfigyelhető volt azokban az esetekben, amikor a pedagógusok saját maguk pótolták a hiányzó magyar vagy kétnyelvű segédanyagokat.

5.9. Teremnévtáblák

A teremnévtáblák voltak az iskolai nyelvi tájkép leginkább szervezetten kétnyelvű elemei. Az adatolt 132 teremnévtábla közül 117 volt magyar–ukrán kétnyelvű (88,6%). Ide tartoztak az osztálytermek, az irodák, az étkezdék, a szaktantermek, a könyvtárak, a kiállítótermek és az illemhelyek táblái. Nemcsak a helyiségek megnevezése volt kétnyelvű, hanem az osztályfőnökök neve, az irodák és könyvtárak nyitvatartási ideje, valamint az egyes adminisztratív helyiségekben dolgozó személyek beosztása is két nyelven volt elérhető. A nyitvatartási idők ráadásul két időzóna szerint is fel voltak tüntetve, mivel Magyarországon a közép-európai, Ukrajnában pedig a kelet-európai időzónát használják, egyórás eltéréssel. (Váradi et al. 2024, 181. p.) A teremnevek tehát jól tükrözik a kárpátaljai régió kétnyelvűségét (lásd 9. ábra).

A kétnyelvűsítést a legtöbb esetben úgy oldották meg, hogy ugyanazon a táblán tüntették fel mindkét nyelven az információt, de előfordult az is, hogy két külön táblát készítettek, és azokat egymás mellé vagy alá helyezték. A nyelvek dominanciája többnyire véletlenszerű volt: hol a magyar, hol az ukrán szerepelt domináns pozícióban. Ez arra utal, hogy ebben a kategóriában nem érvényesült következetes hierarchia a két nyelv között, hanem inkább a gyakorlati szempontok és az adott intézményi megoldások alakították a vizuális elrendezést.

A teremnévtáblák különösen fontos részét képezik az iskolai nyelvi tájképnek, mivel ezek biztosítják az intézményen belüli alapvető tájékozódást. A kétnyelvűség magas aránya ezért nem csupán szimbolikus jelentőségű, hanem közvetlenül hozzájárul a nyelvi akadálymentességhez is. A minden intézményben használt kétnyelvű táblák azt jelzik, hogy ebben a kategóriában az intézmények tudatosan törekedtek arra, hogy

mind a magyar, mind az ukrán anyanyelvűek számára hozzáférhetővé tegyék a legfontosabb eligazító információkat.

9. ábra. Kétnyelvű teremnévtáblák

5.10. Háborús jelzések

Ide soroltam azokat a nyelvitájkép-elemeket, amelyek valamilyen formában kapcsolódtak az orosz–ukrán háborúhoz. Ilyenek voltak az óvóhelyek felé vezető utat és azok férőhelyeinek számát jelző táblák, a légiriadókra vonatkozó biztonsági előírások, az ukrán hadsereg és a hősi halottak előtt tisztelgő rajzok és plakátok, valamint a béke iránti igényt kifejező versek és békegalambszimbólumok. Mivel ez a kategória az ország jelenlegi politikai és biztonsági helyzete miatt meglehetősen szabályozottnak tekinthető, az ukrán nyelvű elemek aránya (64,3%) jóval magasabb volt, mint a magyar nyelvűeké (4,8%) vagy a kétnyelvűeké (28,6%). Emellett egy alkalommal ukrán–angol kétnyelvűség is megfigyelhető volt: egy ukrán zászlóval ellátott tank előtt egy kisfiú állt, a rajz alsó részén pedig a „NO WAR” felirat volt olvasható (lásd 10. ábra).

10. ábra. Az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos schoolscape-elemek

A kétnyelvű elemek elsősorban az óvóhelyekkel kapcsolatban voltak megfigyelhetők, feltehetően azért, hogy az államnyelvet kevésbé beszélő magyar anyanyelvű gyermekek is tudják, hová kell vonulniuk légiriadó esetén. Szintén kétnyelvűek voltak az óvóhelyek megközelítésének rendjét és az ott tanúsítandó helyes viselkedést leíró rendelkezések, ami ugyancsak a tanulók megfelelő tájékoztatását szolgálta.

Ugyanakkor a háborús jelzések nyelvi képe egyértelműen mutatja, hogy a rendkívüli helyzetekhez kapcsolódó kommunikációban az ukrán nyelv dominanciája érvényesül, ami összhangban áll az állami szabályozás és a hivatalos válságkommunikáció nyelvi kereteivel. Ugyanakkor az is látható, hogy a magyar nyelv bizonyos esetekben kiegészítő szerepben jelen van, különösen ott, ahol az információknak közvetlenül a magyar anyanyelvű tanulókhoz is el kell jutniuk. A kategória ezért jól példázza, hogy a nyelvi tájképben a hivatalos államnyelvi prioritások és a helyi kisebbségi nyelvi szükségletek miként kapcsolódnak össze egy háborús helyzetben.

A magyar oktatási intézményekben gyakran megjelenő téma a béke iránti vágy, amit az FSZI-ben például Radnóti Miklós *Himnusz a békéről* című versének megjelenése is szimbolizál. Emellett a tiszteletadás és az emlékezés is fontos szerephez jut. Ennek egyik beszédes példája a KME egyik volt hallgatójának, Timoscsuk Mihálynak az emlékhelye, aki 2009-ben szerzett diplomát az akkori II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, és 2014. augusztus 13-án, éppen a 27. születésnapján vesztette életét a háborút megelőző antiterrorista műveleti övezetben. (Váradi–Parapatics 2025, 14–15. p.) Az ilyen jelzések arra mutatnak rá, hogy a háború nemcsak absztrakt politikai vagy katonai valóságként, hanem személyes veszteségként és közösségi emlékezetként is jelen van az iskolai terekben.

A PFKG-ben (valószínűleg a gyermekek megrémülését elkerülendő) mindössze két, a háborúhoz kapcsolódó jelzés volt látható. Az egyik az óvóhely felé vezető utat mutatta, a másik a légiriadó alatti teendőket ismertette, például az óvóhelyre vonulást és az

ottani várakozást, valamint a felnőttek számára az ablakok bezárását, illetve a villany, a gáz és a víz elzárását. Ez arra enged következtetni, hogy a legfiatalabb korosztályokat oktató intézményekben tudatosabban törekedhetnek a háború vizuális jelenlétének korlátozására, miközben a legfontosabb biztonsági információkat továbbra is hozzáférhetővé teszik. Az orosz–ukrán háború tehát minden kárpátaljai lakos életét érinti, még a legkisebb gyermekekét is, akik Beregszász városában, a frontvonaltól közel másfél ezer kilométerre élnek.

5.11. Oktatási dokumentumok

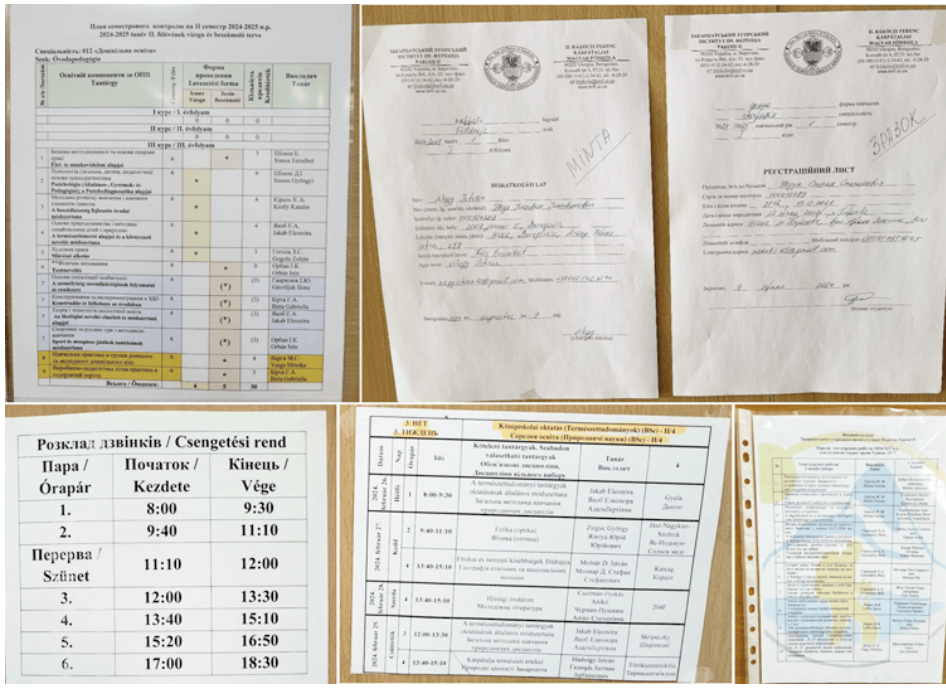
Az oktatási dokumentumok az iskolai nyelvi tájkép erősen szabályozott részét képezik, mégis a magyar (25,6%) és az ukrán (27,8%) egynyelvű elemek aránya nagyjából azonos volt. A legtöbb oktatási dokumentum magyar–ukrán kétnyelvű volt (42,2%), míg néhány esetben (főként a KME Angol Tanszéki Csoportjánál) az angol nyelv is előfordult. A vizsgált óvodában elsősorban magyar nyelvű oktatási dokumentumok voltak megfigyelhetők, a középfokú oktatási intézményekben viszont nagyobb volt az ukrán nyelv dominanciája, míg a felsőoktatásban a kétnyelvű információátadás került előtérbe, mivel a vizsgált egyetem magánintézmény volt.

Egyes esetekben a kétnyelvűség csak az oktatási dokumentumok egy-egy részére, leggyakrabban a címükre terjedt ki. A BKLL-ben az órarend például ukránul tartalmazta a tanárok neveit, miközben a hét napjainak megnevezése már magyar nyelvű volt. Ez a részleges kétnyelvűség arra utal, hogy a két nyelv használata nem mindig egyenrangú módon valósult meg, hanem bizonyos információtípusok inkább az egyik vagy a másik nyelvhez kötődtek. Az ilyen megoldások ugyan láthatóvá teszik mindkét nyelvet, de nem feltétlenül biztosítanak teljes körű hozzáférést az összes közölt információhoz mindkét nyelvi csoport számára.

Az FSZI és a KME mint magán oktatási intézmények esetében azonban a balansz kétnyelvűség dominált, vagyis az órarendek, a szabadon választható tantárgyak listái, a vizsgák és beszámolók tervei, a félévszerkezetek, a csengetési rendek, valamint a szakdolgozati témakiírások párhuzamosan jelentek meg egymás mellett vagy alatt ukránul és magyarul, akár egy dokumentumon belül, akár két külön dokumentum formájában (lásd 11. ábra).

A nyelvek sorrendje ezeknél a dokumentumoknál sem volt egységes: néhol a magyar, máshol az ukrán nyelv szerepelt fölérendelt pozícióban. Ez arra enged következtetni, hogy a dokumentumok vizuális elrendezésében nem alakult ki minden intézményre vagy dokumentumtípusra egyaránt jellemző, következetes hierarchia a két nyelv között. A nyelvi sorrend változékonysága ugyanakkor azt is mutatja, hogy a kétnyelvűség megvalósítása sok esetben inkább gyakorlati, szerkesztési vagy helyi intézményi döntések eredménye volt, mintsem egységesen szabályozott minta.

11. ábra. Kétnyelvű oktatási dokumentumok

Розклад дзвінків / Csengetési rend		
Пара / Órapár	Початок / Kezdete	Кінець / Vége
1.	8:00	9:30
2.	9:40	11:10
Перерва / Szünet	11:10	12:00
3.	12:00	13:30
4.	13:40	15:10
5.	15:20	16:50
6.	17:00	18:30

Az oktatási dokumentumok különösen fontos kategóriát alkotnak, mivel közvetlenül kapcsolódnak az intézményi működéshez, a tanulásszervezéshez és a tanulmányi tájékozódáshoz. Nyelvi szempontból ezért nem pusztán reprezentációs elemek, hanem a mindennapi oktatási gyakorlatot alakító eszközök is. A részleges és a balansz kétnyelvűség közötti különbségek jól szemléltetik, hogy a kétnyelvű információátadás nem minden esetben valósul meg azonos mélységben. Ahol azonban a teljes dokumentumra kiterjedő párhuzamos kétnyelvűség érvényesül, ott az oktatási dokumentumok a nyelvi akadálymentesség és az intézményi inkluzivitás fontos eszközeivé válnak.

5.12. Nemzeti szimbólumok

Ebben a top-down kategóriában egyértelműen az ukrán nemzeti szimbólumok domináltak, mivel az adatolt 33 elem 54,6%-a ukrán nemzeti szimbólum volt, míg a kizárólag magyar szimbólumok aránya 12,1%, a magyar és ukrán szimbólumok együttes előfordulása pedig 33,3% volt. Az ukrán nemzeti jelképek dominanciája a kisebbségi iskolákban megszokott jelenség (Karmacsi 2018, 177–178. p.), különösen az utóbbi évek eseményeinek fényében, mivel az egységes ukrán nemzet eszméje az orosz–ukrán háború kitörése után mind a mai napig kiemelt figyelmet kap. (Carlá–Constantin 2025)

Az ukrán zászló, himnusz és címer önmagában leggyakrabban az állami iskolákban, a BBGL és a BKLL osztálytermeiben volt megfigyelhető, ugyanakkor a magyar és az ukrán jelképek együttes jelenléte is e két intézményben fordult elő a legnagyobb számban. A magánintézményekben viszont a nemzeti szimbólumok jóval ritkábban jelentek meg, többnyire csak az intézmények bejáratánál voltak megtalálhatók.

További eltérés volt megfigyelhető abban, hogy míg az ukrán szimbólumok célirányosan jelentek meg plakátokon és szemléltetőkön, addig a magyar szimbólumok gyakran inkább a rejtett tanterv részeként fordultak elő, kevésbé feltűnő és kevésbé direkt formában. Mivel a BBGL-t Bethlen Gábor erdélyi fejedelemről nevezték el, az intézmény előkertjében egy kopjafa és egy székelykapu is megtalálható, amelyek Székelyföld közismert szimbólumai (lásd 12. ábra). A székelykapuhoz egy külön iskolai tradíció is kapcsolódik: a líceumba érkező új diákok a tanévnyitón áthaladnak a kapu alatt, és ezzel válnak „hivatalosan” is az intézmény tanulóivá. (Pocsai 2021, 26. p.)

12. ábra. Közvetlen és rejtett nemzeti szimbólumok

Ugyancsak rejtett, a nemzeti öntudatot formáló elemek közé tartoznak a magyar történelem nagyjainak mellszobrai és portréi, valamint azok a falakon látható szemléltetők, amelyek a *Szózat*, a *Székely himnusz* és a *Nemzeti dal* szövegét tartalmazzák. Emellett hasonló szimbolikus funkcióval bír az oktatási intézmények neve is, mivel bár hivatalosan a magyar tannyelvű iskolákat a 2017-es oktatási törvény megszüntette, és az iskolák ukrán nevéből kikerült a „magyar tanítási nyelvű” megjelölés, az intézmények elnevezése továbbra is hordozza a magyar nemzeti identitást Kossuth Lajos, Bethlen Gábor, II. Rákóczi Ferenc és P. Frangepán Katalin nevén keresztül.

A nemzeti szimbólumok ilyen elrendeződése arra utal, hogy az iskolai nyelvi tájképben az ukrán állami identitás vizuális reprezentációja explicitebb, intézményesebben szabályozott és könnyebben észlelhető formában jelenik meg, míg a magyar nemzeti identitás kifejezése inkább a kulturális emlékezethez és a hagyományőrzéshez kapcso-

lódó elemeken keresztül érvényesül. Ez a különbség nemcsak a szimbólumok láthatóságában, hanem funkciójában is megmutatkozik. Az ukrán nemzeti jelképek elsősorban az állami lojalitás és az állampolgári nevelés eszközei, míg a magyar szimbólumok inkább az intézményi hagyományok, valamint a kisebbségi közösség kulturális önazonossága és a helyi emlékezet fenntartása szempontjából bírnak jelentőséggel. Ennek következtében a kétféle szimbolikus rendszer nem feltétlenül egymást kizárva, hanem sok esetben egymás mellett, eltérő jelentésrétegek hordozójaként van jelen ugyanabban az oktatási térben.

5.13. Intézményi névtáblák

A leginkább top-down kategóriát az intézményi névtáblák alkották, amelyek döntő többségben ukrán–magyar kétnyelvűek voltak (73,3%). Az FSZI esetében az intézmény bejáratánál kétnyelvű felirat látható, míg az épület oldalán az intézmény neve csak ukrán nyelven szerepelt. Három intézmény külső falán háromnyelvű (ukrán–magyar–angol) intézményi táblák is megfigyelhetők voltak. A KME esetében a korábbi intézménynévtábla kétnyelvű volt, azonban 2025 októberében új névtáblát helyeztek ki a főiskola egyetemmé válása alkalmából, amely már háromnyelvű lett. A BKLL és a BBGL esetében egy 2025-ös európai uniós nyelvi akadálymentesítési projekt nyomán (lásd Máté–Hires-László 2025) a korábbi kétnyelvű táblák mellé háromnyelvű névtáblák is kerültek, amelyeken az intézmények neve Braille-írással is szerepelt (lásd 13. ábra). Az intézményi névtáblák tehát, bármennyire is a nyelvi tájkép állandó elemeinek tűnnek, szintén változásnak vannak kitéve.

13. ábra. Két- és háromnyelvű intézményi névtáblák

A nyelvek pozíciója viszonylag egységes volt: a PFKG kivételével mindenhol az ukrán nyelv szerepelt fölérendelt pozícióban a magyarhoz képest. A magyar kisebbségi intézmények tehát ebben a tekintetben kihasználják a 2022-es nemzetiségi törvény 10. cik-

kének 7. pontja által biztosított lehetőséget, amely szerint az ukrán államnyelvi szöveg alatt vagy attól jobbra a nemzeti kisebbségek nyelvén is feltüntethető az állami és önkormányzati intézmények neve azokon a településeken, ahol az adott kisebbség hagyományosan és jelentős számban él. (Váradi 2025b, 3. p.)

Ez a vizuális hierarchia jól tükrözi a jelenlegi ukrajnai nyelvpolitikai kereteket: noha a kisebbségi nyelv használata bizonyos feltételek mellett jogilag biztosított, az államnyelv elsődlegessége a névtáblákon továbbra is egyértelműen érvényesül. Ennek következtében az intézményi névtáblák egyszerre közvetítik az adott intézmény hivatalos, állami beágyazottságát, valamint annak kisebbségi nyelvi és kulturális kötődését.

Az angol nyelv megjelenése a háromnyelvű táblákon részben informatív, részben szimbolikus funkcióval bír. Egyfelől az intézmények nemzetközi kapcsolataira és nyitottságára utal, másfelől a modern, európai orientációjú intézményi arculat részévé válik. Az angol nyelv tehát nem pusztán információközlő szerepet tölt be, hanem presztízsnyelvként is működik. A Braille-feliratok megjelenése további jelentésréteggel gazdagítja az intézményi névtáblák értelmezését. Ezek ugyanis nem csupán a többnyelvűséget, hanem az inkluzivitást és az akadálymentesítésre való törekvést is láthatóvá teszik. Ily módon a névtáblák nemcsak nyelvpolitikai, hanem társadalmi és esélyegyenlőségi szempontból is fontos jelzéseknek tekinthetők.

6. Következtetések

A kutatás célja az volt, hogy elemző betekintést nyújtson a kárpátaljai Beregszász városában működő magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképébe az orosz–ukrán háború időszaka alatt. Ennek megfelelően összesen 1233 nyelvitájkép-elemet gyűjtöttem hat oktatási-nevelési intézményből, amelyeket tizenhárom csoportba soroltam az alulról felfelé (bottom-up) és a fentről lefelé (top-down) szerveződő megkülönböztetés alapján. (Ben-Rafael et al. 2006)

Az elemzés két hipotézis vizsgálatára irányult. Az első hipotézis, amely szerint a magyar nyelv inkább a kevésbé hivatalos, bottom-up jelzéseken dominál, beigazolódott. A vizsgált oktatási-nevelési intézmények alulról szerveződő nyelvi tájképéhez a diákok készítményeit, a tablókollázsokat, a dekorációkat, az emléktáblákat és a szobrokat soroltam, amelyek között minden esetben a magyar egynyelvű jelzések voltak túlsúlyban. Az egyszerre mindkét kategóriába besorolható hirdetmények, informatív kiírások és osztálysarkok esetében szintén a magyar nyelv dominált, ugyanakkor a magyar–ukrán kétnyelvűség is érzékelhetőbben jelen volt. Ezzel szemben a top-down szférát – a háborús jelzések, a szemléltetők és a nemzeti szimbólumok kivételével – nem az ukrán egynyelvű jelzések uralták, hanem a kétnyelvűség: az intézményi névtáblák, az oktatási dokumentumok és a teremnévtáblák általában magyar–ukrán kétnyelvűek voltak.

Az országban uralkodó jelenlegi politikai és társadalmi helyzet következtében érthető, hogy a legtöbb nemzeti szimbólum és a háborúval kapcsolatos jelzés inkább ukrán egynyelvű formában jelent meg. Ugyanakkor főként az állami iskolák rejtett tantervének egyik jól megfigyelhető eleme a magyar nemzeti identitás alakítása és ápolása is, amely különböző magyar kulturális szimbólumok és történelmi személyiségek megjelenítésén keresztül valósul meg az iskola falain belül és kívül, legyen szó portrékról, szobrokról, idézetekről vagy egyéb művészeti tárgyakról. Fontos következtetés továbbá, hogy több kétnyelvű pedagógiai szemléltetőre volna szükség a kárpátaljai magyar iskolákban, különösen a felsőbb évfolyamokon. Jelenleg a tanárok gyakran saját kezűleg készítenek kétnyelvű szemléltetőket, ezek azonban többnyire elszigetelt, nem pedig intézményesített vagy átfogó kezdeményezések. Ahogyan az a 3. táblázatban is látható, minél hivatalosabbá és szabályozottabbá válik a schoolscape, annál inkább csökken a magyar egynyelvűség aránya (lásd Tódor 2014; Biró 2016), és helyét elsősorban a magyar–ukrán kétnyelvűség, valamint kisebb részben az ukrán egynyelvű kiírások veszik át.

3. táblázat. A bottom-up és a top-down jelzések megoszlása

Kategóriák	Részelemek	HU	UA	HU–UA	Egyéb	Összesen
Bottom-up	Diákok készítményei, tablókollázsok, dekorációk, emléktáblák, szobrok	237 (69,7%)	30 (8,8%)	41 (12,1%)	32 (9,4%)	**340 (100%)**
Kevert	Hirdetmények, osztálysarkok, informatív kiírások	186 (43,6%)	95 (22,3%)	130 (30,4%)	16 (3,7%)	**427 (100%)**
Top-down	Szemléltetők, háborús jelzések, oktatási dokumentumok, nemzeti szimbólumok, intézményi névtáblák	76 (16,3%)	148 (31,7%)	203 (43,6%)	39 (8,4%)	**466 (100%)**

A második hipotézis az állami és a magánintézmények közötti nyelvhasználati különbségekre összpontosított. Feltételeztem, hogy a magánintézményekben nagyobb arányban találhatók magyar egynyelvű jelzések még a top-down szférában is, mivel működésük az állami intézményekéhez képest kevésbé szabályozott. (Puskás 2018, 331–332. p.) A 4. táblázatban látható eredmények alapján a leginkább számottevő eltérés nem a magyar egynyelvű elemek, hanem az ukrán egynyelvű és a kétnyelvű nyelvitájkép-elemek arányában figyelhető meg. Az állami intézményekben összességében közel kétszer akkora volt a kizárólag ukrán nyelvű feliratok aránya (31,6%), mint a magán oktatási intézményekben (17,4%). A magyar–ukrán kétnyelvű jelzések aránya pedig majdnem kétszer nagyobb volt a magánintézményekben (35,1%), mint az állami iskolákban

(20,2%). A magyar egynyelvű elemek aránya ugyanakkor mindkét intézménytípus esetében megközelítőleg 40% volt.

4. táblázat. A vizsgált állami és magánintézmények nyelvi tájképe

Kategóriák	Állami intézmények				Magánintézmények			
	HU	UA	HU–UA	Egyéb	HU	UA	HU–UA	Egyéb
Diákok készítményei	34 (81%)	3 (7,1%)	–	5 (11,9%)	34 (75,5%)	3 (6,7%)	–	8 (17,8%)
Tablókollázsok	19 (100%)	–	–	–	68 (90,7%)	1 (1,3%)	1 (1,3%)	5 (6,7%)
Dekorációk	24 (58,6%)	14 (34,1%)	3 (7,3%)	–	38 (40%)	9 (9,5%)	35 (36,8%)	13 (13,7%)
Emléktáblák és szobrok	14 (100%)	–	–	–	6 (66,7%)	–	–	3 (33,3%)
Hirdetmények	3 (75%)	1 (25%)	–	–	73 (56,2%)	19 (14,6%)	33 (25,4%)	5 (3,8%)
Osztálysarkok	23 (46,9%)	4 (8,2%)	22 (44,9%)	–	12 (85,7%)	–	2 (14,3%)	–
Informatív kiírások	9 (20,9%)	20 (46,5%)	12 (27,9%)	2 (4,7%)	66 (35,3%)	51 (27,3%)	61 (32,6%)	9 (4,8%)
Szemléltetők	25 (25,5%)	43 (43,9%)	5 (5,1%)	25 (25,5%)	15 (26,8%)	27 (48,2%)	9 (16,1%)	5 (8,9%)
Teremnévtáblák	1 (3,7%)	4 (14,8%)	22 (81,5%)	–	6 (5,7%)	3 (2,9%)	95 (90,5%)	1 (0,9%)
Háborús jelzések	1 (4,5%)	16 (72,8%)	4 (18,2%)	1 (4,5%)	1 (5%)	11 (55%)	8 (40%)	–
Oktatási dokumentumok	7 (33,3%)	10 (47,6%)	4 (19,1%)	–	16 (23,2%)	15 (21,7%)	34 (49,3%)	4 (5,8%)
Nemzeti szimbólumok	3 (11,1%)	15 (55,6%)	9 (33,3%)	–	1 (16,7%)	3 (50%)	2 (33,3%)	–
Intézményi névtáblák	–	–	2 (50%)	2 (50%)	–	1 (9,1%)	9 (81,8%)	1 (9,1%)
Összesen	**163 (39,7%)**	**130 (31,6%)**	**83 (20,2%)**	**35 (8,5%)**	**336 (40,9%)**	**143 (17,4%)**	**289 (35,1%)**	**54 (6,6%)**

Az eredmények tehát azt sugallják, hogy a magánintézményekben nincs számottevően több magyar egynyelvű kiírás, ugyanakkor ezek az intézmények jobban ki tudják használni a nemzeti kisebbségi törvény által biztosított információduplikálási lehetőségeket a kisebbségi nyelven. Ez leginkább a kétnyelvű dekorációk, hirdetmények, háborús jelzések és oktatási dokumentumok formájában nyilvánul meg, mivel e kategóriákban az állami iskolákban általában kevésbé volt jellemző a kétnyelvűség. (Pocsai 2021) Az állami intézményekre ezzel szemben erőteljesebben hat az ukrán államnyelvi politika, ezért falaikon belül több ukrán nyelvű dekoráció, informatív kiírás, háborús jelzés, oktatási dokumentum és nemzeti szimbólum található.

Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a kapott eredmények nem általánosíthatók, mivel a kutatás nem terjedt ki Beregszász összes magyar oktatási intézményének nyelvi tájképére. Emellett az adatolt nyelvitájkép-elemek mennyisége és kategóriánkénti megoszlása sem volt azonos az állami és a magánintézményekben, ami szintén befolyásolhatta az arányokat. A vizsgálat így elsősorban egy adott időszakra és egy meghatározott intézménycsoportra vonatkozó helyzetképet ad, ugyanakkor jól érzékelteti azokat a főbb tendenciákat, amelyek jelenleg alakítják a kisebbségi magyar iskolák vizuális nyelvhasználatát Beregszászon. A kutatás eredményei ezért hozzájárulhatnak a kárpátaljai magyar oktatási intézmények nyelvi tájképének, valamint a kisebbségi nyelvhasználat és az államnyelvi szabályozás közötti viszonyrendszer jobb megértéséhez is.

Köszönetnyilvánítás

A 2025-2.1.1-EKÖP-2025-00029 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a 2025-2.1.1-EKÖP pályázati program finanszírozásában valósult meg. Szerződés azonosítója: 2025-2.1.1-EKÖP-2025-00029/54.

Irodalom

Bartha Csilla–Laihonen Petteri–Szabó Tamás Péter 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: Egy új kutatási területről. *Pro Minoritate*, 23. évf. 3. sz. 13–28. p.

Ben-Rafael, Eliezer–Shohamy, Elana–Amara, Muhammad Hasan–Trumper-Hecht, Nira 2006. Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. In Gorter, Durk (ed.): *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism*. Bristol, Multilingual Matters, 7–30. p. https://doi.org/10.21832/9781853599170-002

Biró, Enikő 2016. Learning schoolscapes in a minority setting. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, Vol. 8. No. 2. 109–121. p. https://doi.org/10.1515/ausp-2016-0021

Brown, Kara D. 2005. Estonian schoolscapes and the marginalization of regional identity in education. *European Education*, Vol. 37. No. 3. 78–89. p. https://doi.org/10.1080/10564934 2005.11042390

Brown, Kara D. 2012. The linguistic landscape of educational spaces: Language revitalization and schools in Southeastern Estonia. In Gorter, Durk–Marten, Heiko F.–Van Mensel, Luk (eds.): *Minority languages in the linguistic landscape*. London, Palgrave Macmillan, 281–298. p. https://doi.org/10.1057/9780230360235_16

Carlá, Andrea–Constantin, Sergiu 2025. Language policies and insecurities in Ukraine. *Nationalities Papers*, Vol. 53. 1–19. p. https://doi.org/10.1017/nps.2025.10071

Cohen, Yehudi 1970. Schools and civilizational states. In Fischer, Joseph (ed.): *The social sciences and the comparative study of educational systems*. Scranton, International Textbook Company, 55–147. p.

Csernicskó István 2010. Az ukrán és orosz nyelv használati gyakoriságáról a kárpátaljai magyar közösségben. In Csernicskó István (szerk.): *Nyelvek, emberek, helyzetek. A magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben*. Ungvár, PoliPrint, 86–100. p.

Csernicskó István–Hires-László Kornélia–Karmacsi Zoltán–Márku Anita–Máté Réka–Tóth-Orosz Enikő 2020a. *Kárpátalja 1920–2020. A kárpátaljai magyarság elmúlt 100 éve*. Beregszász, Hodinka Antal Kutatóközpont.

Csernicskó István–Hires-László Kornélia–Karmacsi Zoltán–Márku Anita–Máté Réka–Tóth-Orosz Enikő 2020b. *Tévút az ukrán nyelvpolitikában: Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról" (elemző áttekintés)*. Törökbálint, Termini Egyesület.

Csernicskó, István–Hires-László, Kornélia–Karmacsi, Zoltán–Márku, Anita–Molnár D., István–Máté, Réka–Tóth-Orosz, Enikő 2023. *Hungarians and the Hungarian language in Transcarpathia*. Törökbálint, Termini Egyesület.

Fedinec Csilla 2023. A nemzeti kisebbségekről (közösségekről) szóló ukrajnai törvény: tartalmi elemzés. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 25. évf. 2. sz. 3–26. p. https://real.mtak.hu/166487/ (2026. április 18.)

Gorter, Durk–Cenoz, Jasone 2015. Linguistic landscapes inside multilingual schools. In Spolsky, Bernard–Inbar-Lourie, Ofra–Tannenbaum, Michal (eds.): *Challenges for language education and policy: Making space for people*. New York, Routledge, 151–169. p.

Istók Béla–Lőrincz Gábor–Török Tamás 2024. Módszertani megfontolások az iskolai és óvodai nyelvi tájkép kutatásához. In Polgár Anikó–Keserű József–Lőrincz Gábor–H. Nagy Péter (szerk.): *Didicisse fideliter artes. Köszöntő kötet Szabó András tiszteletére.* Komárom, Selye János Egyetem, 235–262. p.

Johnson, Norris Brock 1980. The material culture of public school classrooms: The symbolic integration of local schools and national culture. *Anthropology & Education Quarterly*, Vol. 11. No. 3. 173–190. p.

Karmacsi Zolán 2018. Kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképe. In Karmacsi Zoltán–Máté Réka (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV*. Ungvár, „RIK-U" Kft., 174–182. p. https://real.mtak.hu/79405/ (2026. április 19.)

Karmacsi Zoltán–Mészár Katalin 2024. Kárpátalja egyházi fenntartású iskoláinak virtuális nyelvi tájképe. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, 3. évf. 2. sz. 90–108. p. https://doi.org/10.58423/2786-6726/2024-2-90-108

Katchanovski, Ivan 2026. *The Russia–Ukraine war and its origins. From the Maidan to the Ukraine war*. Cham, Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-98724-3

Laihonen Petteri 2023. Nyelvideológiák és iskolai tájképek a határon túli magyar tannyelvű iskolákban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 25. évf. 1. sz. 37–57. p.

Laihonen, Petteri–Szabó, Tamás Péter 2017. Investigating visual practices in educational settings: Schoolscapes, language ideologies and organizational cultures. In Martin-Jones, Marilyn–Martin, Deirdre (eds.): *Researching multilingualism: Critical and ethnographic perspectives*. London, Routledge, 121–138. p.

Laihonen, Petteri–Tódor, Erika-Mária 2015. The changing schoolscape in a Szekler village in Romania: Signs of diversity in rehungarization. *International Journal of Bilingual*

Education and Bilingualism, Vol. 20. No. 3. 362–379. p. https://doi.org/10.1080/13670050.2015.1051943

Lőrincz Gábor 2021. Identitásjelölő elemek egy délnyugat-szlovákiai kisváros oktatási intézményeinek nyelvi tájképében. *Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica*, Vol. 47. 61–71. p. https://doi.org/10.46437/ActaUnivEszterhazyLinguistica.2021.61

Lőrincz Gábor–Istók Béla–N. Varagya Szilvia 2021. A weboldalak szerepe a virtuális iskolai nyelvi tájképben. *Hungarológiai Közlemények*, 22. évf. 1. sz. 84–95. p. https://doi.org/10.19090/hk.2021.1.84-95

Máté, Réka–Hires-László, Kornélia 2025. Beyond the signs: multimodal approaches in analysing multilingual landscapes in Transcarpathia (Ukraine). *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, Vol. 4. No. 3. 63–86. p. https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-3-63-86

Pocsai Réka 2021. *Beregszászi járási iskolák metanyelvéről (nyelvi ideológiák, nyelvi tájkép, nyelvi attitűd) (diplomadolgozat)*. Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. https://dspace.kme.org.ua/handle/123456789/1245 (2026. április 21.)

Puskás Veronika 2018. Iskolai nyelvi tájkép Nagyberegen. In Nagy-Kolozsvári Enikő–Kovács Szilvia (szerk.): *Multikulturalizmus és diverzitás a 21. században*. Ungvár, „RIK-U" Kft., 330–333. p.

Reh, Mechthild 2004. Multilingual writing: A reader-oriented typology – with examples from Lira Municipality (Uganda). *International Journal of the Sociology of Language*, Vol. 170. 1–41. https://doi.org/10.1515/ijsl.2004.2004.170.1

Shohamy, Elana 2006. *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. London, Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203387962

Tódor, Erika-Mária 2014. The hidden curriculum of schoolscapes: overview of the bilingual school context. *Journal of Romanian Literary Studies*, Vol. 4. 529–538. p.

Tódor Erika-Mária–Laihonen Petteri 2026. Az iskolai nyelvi tájkép diszkurzív téralkotásának követéses és kollaboratív vizsgálata egy székely közösségben. *Magyar Nyelvőr*, 150. évf. 1. sz. 14–29. p. https://doi.org/10.1556/200.2026.01001

Tódor, Erika-Mária–Vančo, Ildikó 2024. Ethnolinguistic vitality in minority schoolscape. *Languages*, Vol. 9. 353. p. https://doi.org/10.3390/languages9110353

Tóth Mihály 2024. Ukrajna európai uniós integrációja és a nemzeti kisebbségek jogainak problémája. *Kisebbségvédelem*, 9. évf. 41–98. p.

Váradi Krisztián 2023. Kétnyelvűséghez fűződő attitűdök vizsgálata többnyelvű környezetben élő főiskolai filológus hallgatók körében. *Argumentum*, 19. évf. 88–123. p. https://doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2023/6

Váradi Krisztián 2025a. Az iskolai nyelvitájkép-kutatások elméleti és módszertani háttere. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, 4. évf. 3. sz. 87–125. p. https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-3-87-125

Váradi Krisztián 2025b. Beregszászi magyar iskolák nyelvi tájképe. *Anyanyelv-pedagógia*, 18. évf. 3. sz. 1–16. p. https://doi.org/10.21030/anyp.2025.3.1

Váradi, Krisztián–Hires-László, Kornélia–Máté, Réka 2024. Schoolscaping in a multilingual area: An example of a Hungarian college in Western Ukraine. *Sustainable Multilingualism*, Vol. 25. 165–195. p. https://doi.org/10.2478/sm-2024-0016

Váradi Krisztián–Parapatics Andrea 2025. A többnyelvűség tükröződése a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nyelvi tájképében. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 25. évf. 1. sz. 1–23. p. https://doi.org/10.18460/ANY.2025.1.001

Varga Szilvia–Toró Tibor 2020. A magyar nyelvhasználat a közoktatási intézményekben. *Kisebbségi Szemle*, 4. évf. 4. sz. 37–60. p.

Veres Csilla 2024. *Beregszász és a Beregszászi kistérség iskoláinak „virtuális" nyelvi tájképe (diplomadolgozat)*. Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. https://dspace.kme.org.ua/handle/123456789/4180 (2026. április 18.)

Wedin, Åsa 2021. Schoolscaping in the third space: The case of the Language Introduction Programme in Sweden. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, Vol. 15. No. 2. 151–168. p. https://doi.org/10.47862/apples.110860

Krisztián Váradi

The Linguistic Landscape of Minority Hungarian Schools in Wartime Ukraine

The aim of the study is to examine the linguistic landscape of minority Hungarian-medium schools operating in the town of Berehove, Transcarpathia, within the language policy and social context of wartime Ukraine. In the course of the research, a total of 1,233 linguistic landscape items were collected from six institutions, which were classified into thirteen categories for quantitative and qualitative analysis. The research was based on the distinction between bottom-up and top-down linguistic landscape elements, as well as on a comparison between state-run and private institutions. The results show that Hungarian is more strongly represented in the bottom-up linguistic landscape of the minority schools under investigation, whereas Ukrainian–Hungarian bilingualism predominates in the top-down sphere. A further difference can be observed between state and non-state educational institutions: in state schools, the proportion of monolingual Ukrainian signs was almost twice as high as in private institutions, while the proportion of bilingual signs was significantly larger in private institutions. At the same time, the representation of monolingual Hungarian signs was similar in both types of institutions. The findings suggest that the minority Hungarian language preserves its dominant role primarily in the more informal, community-shaped visual space, whereas bilingualism becomes the defining feature of the more formal sphere.